

KATHARINA BRETTE

”The Curse Has Been Lifted” – om tjejer och hårdrock

*Hårdrocken idag står för
upproret mot det anpassade, samtidigt som den
uttrycker många av de konflikter
unga människor brottas med. Katharina Brette menar att de nya
tjejbanden håller på att omforma denna traditionellt
mycket manliga genre, och visar
hur detta kan ske på tjejernas egna villkor.*

I mitten av 70-talet var jag med och bildade tjejbandet Häxfeber. Vi spelade bluesbase-rad rockbeat och våra texter var kvinnofri-görande. Jag fick ett starkt intresse för be-tingelserna för kvinnligt skapande genom mitt eget musicerande. Allt mer kom intres-set för musik att uppta min tid. Min c-uppsats i musikvetenskap ägnade jag åt unga kvinnor inom populärmusiken. Våren 1983 intervjuade jag 10 st tjejband i en musikverksamhet, som startats av de socia-la myndigheterna. Projektet har kallats *Låt Tusen Stenar Rulla*, en blandning av Mao Zedongs uttryck: ”Låt hundra blommor blomma” och Bob Dylans ”Like a rolling stone”.

Mitt syfte var att beskriva en grupp ton-årstjejer, som spelade rock. Förvånande nog fann jag att flickorna lyssnade till hård-rock i mycket högre grad än jag väntat. Därför valde jag att närmare analysera det-ta faktum. Då jag inte funnit undersökning-ar, som behandlar ämnet, består förkla-ringarna till detta till stor del av egna spe-kulationer och påståenden. För att på ett djupare sätt förstå hur hårdrock kan tänkas komma in i dessa tjejers liv, krävs mer ingå-ende analyser av deras sociala och psykolo-giska situation.

Hårdrocksgenren

Inom alla medier ges publiken lustförnim-melser. Det är just fantasteriet och tillrätta-

läggandena, som ger publiken möjligheter att tillfredsställa sina upplevelsebehov. Konsumtionsindustrin har alltmer förmått att exploatera de reella behov, som en van-lig tonåring har. I hårdrocken är fantaster-riet utmanande på många sätt. Hårdrocken förmedlar starka upplevelser genom scen-shower, som många gånger är brutalare än andra rockbands. Musiken är tuff och hård och musikerna demonstrerar sin manlighet på ett överdrivet sätt. Genren är klart mansdominerad. Publiken är i huvudsak manlig. I England och USA har undersök-ningar visat att det mest är arbetarklass-ungdom, som är hårdrocksfans. Då jag var och lyssnade på Saxon, såg jag nästan inga flickor i publiken. Pojkarna, som var där, hade hårdrocksfansens typiska attribut: långt hår, jeanskläder med nitar och påmå-lade bandnamn.

Hårdrocksbandens yttre image och sce-niska utspel är lika viktiga komponenter som musiken. Sättningen är 2 gitarrer, bas och trummor. Sologitarristen spelar en framträdande roll. Låtarna byggs ofta upp på olika gitarrieff, som återkommer. Soundet är tätt och vasst. Basen har ingen framträdande roll. Trumspelet utmärks av mycket cymbalspel och puköverdrag. Sångaren har ofta stark röst och sjunger i högt register. Rytmen är viktig och musiken är fysisk. Hårdrockens texter handlar mest om kärlek, våld eller något övernaturligt. Vissa band skriver om djävulsdyrkan.

Musik och uppror

Projektet *Låt Tusen Stenar Rulla* (LTSR), startades 1979, då ett par fältassistenter fick i uppgift att ta sig an den vinddrivna ungdom, som nästan dygnet om vistades på ett torg i centrala Göteborg. Droger, arbetslöshet, skolleda och ointresse från omvärlden hade lett till en förlamande passivitet. Efter hand stod det klart att ungdomarna hade ett intresse: MUSIK. Drömmen att bli en stor rockstjärna kunde bara ta sig uttryck i att spela luftgitarr, eftersom instrument saknades. Socialarbetarna satte igång med cirklar i akustiskt gitarrspel. Därefter provade man att spela elektriskt. Band bildades och övningsstider sattes. Verksamheten organiserades av en fältassistent och en musikledare ledde den musikaliska utvecklingen. Ungdomarna visade en träningsiver och ett nit, som förvånade föräldrar, lärare och socialarbetare. Ingen tilläts att uppträda drogad på repetitionerna, varför bruket av öl och hasch började avta.¹

Under våren 1984 var ca 300 ungdomar indragna i musikverksamheten. Könnsfördelningen var 50 killband, 10 tjejband och 5 blandade band. Tjejerna i projektet var mellan 12 och 20 år. De flesta mellan 15 och 18. De flesta bodde i förort och gick i skolan. Föräldrarnas yrken var arbetarklassyrken eller lägre mellanskikt.

Efter hand som mitt intervjuarbete framskred, blev jag klar över att flickorna lyssnade till hårdrock i hög utsträckning. Tre av tjejbanden spelade dessutom hårdrock. Av 85 val av artister och band, som de lyssnar till, utgjordes närmare 60 val av band i hårdrocksgenren. Jag frågade grupperna vad de egentligen tyckte om hårdrock. Alla grupper utom en gillade hårdrock. Men inte överdrifterna i texter eller om någon skär i inälvor eller nackar djur på scenen.

”Musiken är ju bra. Men alla tänker inte så. De tycker att det är häftigt att Ozzy Osbourne kär ödlor på scen. Och så slår de sönder sina gitarrer. Vi tycker att det är barnsligt och onödigt.”²

Grupperna gillade *inte* våldet, tex att musikerna slår sönder sina instrument. De tyck-

te att musikerna körde ut sin manlighet och styrka. Det var *själva musiken*, som grupperna sade sig tycka om; texterna lyssnade man inte mycket på.

”Gillar man musiken, så struntar man i att de sjunger texter om satan. Men jag skulle inte ställa mej upp och sjunga om Satan.”³

Varför gillar tjejerna i LTSR hårdrock? Beror det möjligen på att socialarbetarna vänt sig till ungdomar i ”riskzonen”?⁴ Hårdrockare kommer från arbetarklassmiljöer och kanske kan hårdrock fungera som en nödvändig identitet; ett sätt att hävda rätten att finnas till. Många fans har problem i skolan. Genom att välja hårdrock visar ungdomarna att de tar ställning mot en värld, som inte har ställt upp på dem. Hårdrocken blir en slags motkultur i förhållande till skolan.⁵ De tjejband som jag har intervjuat har i de flesta fall tillhört denna ”riskgrupp”, varför deras musikval delvis kan förklaras utifrån rent miljö- och klassmässiga faktorer.

I sin begynnelse stod rocken för protest och uppror, ja rent av upplopp. Idag finns inte mycket kvar av detta. Kanske är det hårdrocken, som återskapar rockens ursprung, aggressivitet, kraft och uppror. Kanske är det möjligt att se hårdrocken, som en motståndsrörelse mot de välanpassades värld.

En modern saga i fasans tecken

Hårdrock, liksom många andra moderna kulturyttringar, fyller samma funktion som sagornas rödluvor och askungar. Grymheten i bröderna Grimms sagor står inte långt efter den hårdocksbandet Wasp uppvisar vid ett omskrivet scenframträdande i oktober 1984 på Glädjehuset i Stockholm. En flicka i bara ett par minimala lädertrosor på scenen. Hon ”avrättas” med ett stort svärd av sångaren. Efteråt slickar han i sig hennes blod. Publiken jublar.⁶

Betraktar man det mytiska skeendet på scenen snarare än det faktiska, är Bruno Bettelheims teorier om sagans betydelse och funktion tillämpliga på hårdrocken. Bettelheim menar att sagorna inte handlar

om den yttre verkligheten.⁷ Sagorna speglar inre erfarenheter och riktar sig till det undermedvetna. En av de främsta källorna till konflikter och kriser i ungdomens år är just förhållandet till det egna könet, förhållandet mellan könen och generationerna. Det är vanligt att dessa problem behandlas i sagor. Att vara tonåring och inlemma sig i samhällets könsorganisation ger upphov till svåra omedvetna känslor som behöver bearbetas.⁸ Jag tror att hårdrocken på ett centralt plan tematiserar förhållandet till det egna könet såväl som relationen mellan könen. Det är avläsbart i stiliseringen av sexuella attribut – nitar, grova bälten, svarta läderkläder och bara överkroppar.

En hårdrockskonsert påminner om en vanlig fotbollsmatch eller något annat tillfälle, när manliga kamratgäng fraterniserar. Den euforiska atmosfären beror på frånvaron av kvinnor: I hårdrockens fanta-

sivärld härskar mannen oinskränkt. Det är hans attribut som dominerar i denna överdrivna maschismovärld. Om killarna saknar mer trovärdiga manliga identifikationsobjekt, kan de lockas av hårdrocksidentiteten. I brist på andra mansroller får denna ett högt socialpsykologiskt bruksvärde för killarna. Att rollen dessutom innehåller en rebellisk avvikarroll ökar hårdrockens fascinationskraft. Samtidigt som ondskan och styrkan attraherar en kille i puberteten kan han också känna en fasa inför att vara det starka könet. Mannen vill visa sin makt, men han önskar också sätta en gräns för den. Om Satan symboliserar mord, våldtäkt och övervåld kan man säga att hårdrocken uttrycker mannens egen rädsla för sina handlingar. Att rituellt döda en kvinna, hälla (gris)blod över sig och kåka grodor är att gå det förbjudna nära.

Eftersom hårdrockens perspektiv är så

Basist och gitarrist i "High Score", Kungälv. Foto, Thomas Svensson.

extremt manligt är det naturligt att tjejbanden i LTSR reagerar mot exploateringen av den kvinnliga sexualiteten. Jag tror inte att det är pga någon sorts puritanism, som mina intervjusvar pekar i den riktningen. Vid de tillfällen sex kom på tapeten, reagerade tjejerna med största naturlighet och öppenhet. Men rituella kvinnomord och andra överdrifter är väl magstarkt för dem. Min gissning är att om tjejerna släpptes lösa och fick behärska hårdrocksscenen, skulle en helt annan hårdrocksvärld visas upp, med andra värderingar och andra mytiska element.

Närkontakt får göra en egen rockvideo

Våren 1985 följde Maria Koziomtzi och jag inspelningen av Närkontakts hårdrocksvideo.⁹ Bandet hade startat 1981, som

Utom rum och tid

Text: Anne-Lie Karlsson

Står högt uppe på en klippa med mitt
ansikte fyllt av vind
Beundrar styrkan på dom vågor som rullar in
Makter som leker med varandra
Makter som slår sönder allt det andra

refr:

I en evighet har naturen lekt en lek
Kommer det någonsin något som kan
övervinna det
Den vinden som ger vågorna liv
är utom all rum och tid

Många bygger upp ett helt liv
för en tro på något annat, bortom oss
Väntar på någon herres giv
Väntar bort sitt liv. . .

refr:

I en evighet. . .

SOLO

refr:

I en evighet. . .

en del av projektet. Redan från början spelade de tung och melodisk hårdrock. Några av gruppens förebilder var Kiss, Black Sabbath och Iron Maiden. Då hårdrocksgenren på många sätt är utmanande, undrade jag hur Närkontakt skulle gestalta sin video.

Närkontakt byggde på en av sina egna låtar, då de skrev manus. Handlingen utspelas på en discoklubb. En ensam tjej sitter i baren. *Han* kommer in. Går fram till den ena efter den andra av tjejerna på klubben, nojsar och småpratar med dem. Plötsligt går det upp för henne att han måste ha spelat henne ett spratt. Han har bedragit henne, betett sig som en riktig "Don Juan". Tillsammans med tre flickor, som han talat med, tar hon scenen i besittning. I ett trollslag har flickorna bytt kläder; kort-kort och nätstrumpor. Runt midjan hänger nitskärp och kedjor.

Fram till slutet av videon har Närkontakt skildrat de traditionella könsrollerna med popens berättarteknik.¹⁰ I en popvideo är lättsmält underhållning det viktiga. Bildspråket är helt inriktat på en person i taget. Ansiktet är den viktigaste kroppsdel. Och temat är kärleken. Dessa karaktäristiska stämmer väl in på Närkontakts video. Men när livescenen kommer i slutet slår videon om till en hårdrocksvideo, där musikgruppen är det viktiga och scenkänslan har återskapats på ett energiskt sätt. I slutscenen skildrar Närkontakt det typiska för hårdrocken – *upproret*. Istället för att sörja hjärtekrossaren går kvinnorna samman och låter kvinnsolidariteten och upproriskheten segra. Myten om Don Juan, som finns tematiserad i videon har Närkontakt förändrat i enlighet med sin egen uppfattning. Genom historiens gång förändras myten och varje tidsålder återskapar legenden i överensstämmelse med sin tids förhållanden intressen och fördomar.¹¹

I Närkontakts video är kvinnan aktiv och låter sig inte kuvas. I förhållandet mellan könen har Närkontakt visat att kvinnan inte längre behöver vara det osynliga, exploaterade objektet. Mot den svaga enskilda kvinnan ställer de ett starkt kvinnokollektiv.

Vokalist, "High Score", Foto Thomas Svensson.

Robot

Text och musik: Prinzip

Du står här å jobbar så tyst å snäll.
 Var eviga dag ifrån morgon å till kväll.
 A basen é jävlig med sitt hets å sitt skäll.
 Ja, helst av allt så skulle du väl
 vilja ge honom en smäll.
 Fast då skulle det bli ett helvetes skräll.
 Du skulle väl hamna i en tillbommad cell.

ref:

Det fattar du väl, därför måste du tiga och lida
 Det fattar du väl, å vända å vrida
 Det fattar du väl.

Resultatet av din möda, é en värdelös mojäng.
 Du går där hunsad som en dräng.
 Å vem é det som tjänar klöver på maskinen.
 Jo, girigbukar von Anka å de stora svinen.
 Bankpalatsen växer å snuten rustar upp.
 Du funderar på att snart göra en kupp.

ref:

Det fattar du väl. . .

"The curse 'has been lifted'"¹²

Tjejer och killar förhåller sig inte lika till rockkulturen. Tjejerna synliggör sin annars dominerade osynliga värld, när de väljer gestaltning och budskap i sin musik. Killarna tar sig själva som norm och dömer ofta ut det som tjejerna gör som undermåligt och dåligt. Kanske är det så att tjejerna inte når ända fram, när de spelar hårdrock. Men de har inte kritiklöst kopierat den manliga hårdrocken. De har stöpt om genren, skalat bort artefakterna och verkligen plockat fram upproret, glädjen och styrkan i hårdrocken. Mitt intryck är att tjejernas hårdrockskultur är en motkultur på tjejernas egna villkor. Deras kultur omfattar egna kvaliteter, som inte bara är ett komplement till manskulturen. Tjejernas kultur bär på en dynamik, en förändringspotential för hela samhället. Gå och lyssna till våra allra yngsta tjejrockband!¹³

NOTER

- 1 Framställningen bygger på intervjuer med olika fältassistenter inom LTSR.
- 2 Intervju med tjejbanden i LTSR.
- 3 Ibid.
- 4 För en presentation av LTSR se Ove Sernhede, *Av drömmar väver man. . .* kap 1.
- 5 Ljung och Thavenius s 174.
- 6 Svensson s 18–19.
- 7 Bettelheim s 7.
- 8 Liljeström s 89.
- 9 Under våren 1985 gjorde Maria Koziomtzi och jag ett delarbete om Närkontakts videoinspelning. Arbetet ingick i 10-poängs kursen i musiksociologi på MuVet vid Göteborgs Universitet.
- 10 Definitionerna på vad som utmärker en popvideo och en hårdrocksvideo är hämtade från Braumark/Ståhl/Thörnhäll.
- 11 Wienstein, se omslagets sista sida.
- 12 Uttrycket kommer från låten "Bridges of damned" på Manowars skiva: *Heil to England*.
- 13 Om du bor i Göteborgstrakten rekommenderas: High Score, Lokal Skandal och Chaz Bath.

LITTERATUR

- Bettelheim Bruno, *Sagens förtrollade värld*, Sthlm, 1980.
- Braumark Pär, Ståhl Joakim och Thörnhäll Göran, *Rockvideo*, Lund 1985.
- Brette Katharina och Koziomtzi Maria, *It doesn't matter – rockvideo med Närkontakt*, Göteborg 1985, stencil, fältarbete i musiksociologi.
- Hannerz Ulf, Liljeström Rita och Löfgren Orvar, *Kultur och medvetande*, Sthlm 1982.
- Ljung Per Erik och Thavenius Jan, red, *Litteratur i bruk* Lund 1978.
- Sernhede Ove, *Av drömmar väver man. . .*, Stockholm 1984.
- Svensson Britta, "10-åringarnas nya idoler" *Expressen* 10 okt 1984.
- Weinstein Lee, *The metamorphoses of Don Juan*, Stanford 1959.

SUMMARY

"The curse has been lifted"—
Girls and heavy rock

During the spring of 1984 I interviewed ten female bands who were involved in a music project which was started by the Gothenburg Social Services. In this project social workers used rock music as a social method: by means of music they tried to start a process which would gradually help young people to stop drug misuse. Music functioned as a spearhead for social and personal development.

It was revealed that the girls' bands listened a great deal to heavy rock, but they didn't play that kind of music: only two of the bands who were interviewed played heavy rock. That the girls listened to it was due to the fact that the social workers mainly concerned themselves with working class youth in the suburbs. Investigations have shown that heavy rock fans tend to come from such milieus. The heavy rock that the girls listened to most projected a violent sound; however, all the girls in the survey disliked and deprecated the satanism and romantic violence of the genre. The girls' bands in the project that actually played heavy rock did not copy this male side of the music: by taking on a male-dominated genre, however, the girls showed their unwillingness to accept the traditional sex-roles. Thus, for example, one of the female heavy rock bands has made their own video where the woman is not depicted as an invisible object. When the girls created a rock video we are shown an entirely different world of heavy rock music, which reflects a breaking up of sex roles, where the girls make visible their otherwise dominated invisible world. The girls choose to create a new heavy rock genre with other values and mythological elements. Instead of the exaggerations or extremes in the genre, the girls choose rebellion, joy and strength. The girls' culture contains its own qualities which are not meant to compensate for the male culture, and therefore possibly carries potential changes for the whole society.

Katharina Brette
Musikvetenskapliga institutionen
Viktor Rydbergsg 24
412 56 Göteborg
Sweden